

การศึกษาแนวทางการออกแบบปรับปรุงภูมิทัศน์น้ำตกน้ำเค็ม จังหวัดตรัง เพื่อการท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมของประชาชน

A Study of the Guidelines for Designing the Landscape of Namtok Namkhem in Trang Province for Tourism by Public Participation

ณัฐนีภรณ์ น้อยเสงี่ยม^{1*} และ สาทินี วัฒนกิจ²

Nattaneeporn Noisangiam^{1*} and Satinee Wattanakij²

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย จังหวัดสงขลา 90000

Faculty of Architecture, Rajamangala University of Technology Srivijaya, Songkhla 90000, Thailand

* Corresponding author e-mail: nattane@gmail.com^{1*}, n_satinee@hotmail.com²

Received 23/02/2020 Revised 10/06/2020 Accepted 12/06/2020

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อค้นหาศักยภาพและอัตลักษณ์ที่โดดเด่น บนความสัมพันธ์ทางกายภาพของสภาพแวดล้อมธรรมชาติและตำนานความเชื่อท้องถิ่น เพื่อการออกแบบปรับปรุงภูมิทัศน์น้ำตกน้ำเค็ม จังหวัดตรัง ดำเนินการด้วยการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคมในพื้นที่ โดยมีกลุ่มตัวแทนชุมชน ผู้ประกอบการท่องเที่ยวชุมชน ผู้นำชุมชน ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐ ร่วมกิจกรรมการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนารูปแบบภูมิทัศน์ของแหล่งท่องเที่ยวร่วมกับชุมชน ผลการวิจัยพบว่า แหล่งท่องเที่ยว น้ำตกน้ำเค็มมีความเป็นอัตลักษณ์ที่โดดเด่นทางด้านสภาพแวดล้อมธรรมชาติและความสัมพันธ์กับตำนานท้องถิ่น การค้นหารูปแบบภูมิทัศน์ที่เหมาะสมคำนึงถึงความกลมกลืนกับสภาพแวดล้อม และนำอัตลักษณ์มาเป็นส่วนหนึ่งของการจัดวางองค์ประกอบภูมิทัศน์ ข้อค้นพบประเด็นสำคัญในการวิจัย คือ ชุมชนมีส่วนร่วมเพียงระดับการร่วมปรึกษาหารือ ส่วนอำนาจการตัดสินใจหน่วยงานภาครัฐยังคงเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการกำหนดแนวทางการพัฒนา การค้นหารูปแบบภูมิทัศน์ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ร่วมวิเคราะห์ แก้ไขข้อหาร่วมกันระหว่างนักวิจัยและชุมชนส่งผลให้เกิดพลังการขับเคลื่อนเพื่อนำรูปแบบภูมิทัศน์มาพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้เกิดเป็นรูปธรรมอย่างยั่งยืนต่อไป

คำสำคัญ

ภูมิทัศน์

อัตลักษณ์

ลุ่มน้ำปะเหลียน

กระบวนการมีส่วนร่วม

น้ำตกน้ำเค็ม

Abstract

The objective of this research was to investigate potential and outstanding identity regarding physical relationships of natural environment and local beliefs. The study was conducted by the participatory action method of local civil society. The research methodology was completed with community representatives, community tourism entrepreneurs, community leaders, government office representatives and a workshop meeting to develop the landscape design of community tourism. The research results showed that Namtok Namkhem is an outstanding identity of natural environment and has relationships with the local beliefs. The appropriate landscape design was considered that it was needed to have conformity to the environment and the identity as a part of landscape elements. The indication found in this research was that the community could participate only in discussions whereas the government sector still had a role of authorization in development plans. The discovery of landscape design by participation process of knowledge exchange, analysis, and mutual problem-solving between the researchers and community positively influenced on the movement to apply this landscape design to concretely develop their sustainable tourist attractions.

Keywords

Landscape

Identity

Palian Basin

Participation Process

Namtok Namkhem

1. บทนำ

องค์การท่องเที่ยวโลกแห่งสหประชาชาติ (UNWTO) คาดการณ์ถึงสถานการณ์การท่องเที่ยวโลกตลอดปี พ.ศ. 2562 เติบโตร้อยละ 4 และแนวโน้มยังคงเติบโตอย่างต่อเนื่องในอัตราร้อยละ 3 - 4 ปีข้างหน้าส่งผลให้ประเทศไทยเป็นจุดหมายปลายทางหนึ่งของนักท่องเที่ยวต่างชาติที่นิยมมาแวะพักเพิ่มจำนวนมากขึ้นร้อยละ 7.23 ในปี พ.ศ.2562 และคาดว่าจะในปี พ.ศ.2563 จะขยายตัวในอัตราใกล้เคียงกับปี พ.ศ.2562 (Ministry of Tourism and Sports, 2015) เป็นผลมาจากลักษณะทางกายภาพที่เหมาะสมกับการท่องเที่ยวหลายรูปแบบ เช่น การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ และการท่องเที่ยวเฉพาะทาง ดังนั้น อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวจึงมีความสำคัญต่อเศรษฐกิจประเทศไทยที่ส่งผลต่อรายได้และคุณภาพชีวิตของประชาชน จากสถิติจำนวนนักท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้นของประเทศไทย ทำให้มีการผลักดันนโยบายทั้งในส่วนการพัฒนาด้านกายภาพและการเข้าถึงการบริการของแหล่งท่องเที่ยว เพื่อให้เพียงพอที่จะรองรับปริมาณนักท่องเที่ยวที่คาดว่าจะขยายตัวอย่างต่อเนื่อง การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) เล็งเห็นถึงความสำคัญของการท่องเที่ยวที่มีการคำนึงถึงความสมดุลทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม สร้างความแตกต่างอย่างโดดเด่นที่มุ่งสร้างการรับรู้ถึงคุณค่าและภาพลักษณ์ที่ดีต่อการเที่ยววิถีไทยผ่าน “ประสบการณ์ เอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่น” และโน้มน้าวให้นักท่องเที่ยวไทยได้เปิดมุมมองใหม่ต่อการท่องเที่ยวที่ลงลึกและมีส่วนร่วมมากขึ้น ทั้งนี้การเตรียมความพร้อม สภาพแวดล้อมที่เหมาะสมไว้รองรับนักท่องเที่ยวทุกกลุ่มเป้าหมายจึงเป็นเรื่องที่มีความสำคัญและสอดคล้องกับนโยบายที่ประเทศไทยตั้งเป้าหมายที่จะเปิดรับนักท่องเที่ยวที่มีศักยภาพที่จะนำรายได้เข้าสู่ประเทศ

ลักษณะโดดเด่นของกลุ่มน้ำปะเหลียนที่เป็นรอยต่อระหว่างน้ำจืดและน้ำเค็ม มีผลให้ลักษณะกายภาพเป็นคลองน้ำกร่อยที่มีความอุดมสมบูรณ์ของแหล่งผลิตอาหารและสร้างอาชีพหล่อเลี้ยงชีวิตให้แก่ชุมชนโดยรอบ 4 อำเภอของจังหวัดตรัง ได้แก่ กันตัง ย่านตาขาว ปะเหลียน และหาดสำราญ (Noisangiam, Wattanakij & Sangkakul, 2019) ทั้งนี้ น้ำตกน้ำเค็มเป็นหนึ่งในแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่มีศักยภาพของกลุ่มน้ำปะเหลียนแต่ยังไม่ได้ได้รับการพัฒนาพื้นที่อย่างเหมาะสมและได้มาตรฐาน ทำให้ขาดโอกาสในการรับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวลุ่มน้ำ

ปะเหลียนและจังหวัดตรัง ดังนั้น การค้นหาแนวทางการปรับปรุงภูมิทัศน์แหล่งท่องเที่ยวหน้าตกน้ำเค็มด้วยกระบวนการมีส่วนร่วม จึงเป็นกระบวนการค้นหารูปแบบภูมิทัศน์ที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมและตรงตามความต้องการของชุมชน และนำผลการศึกษาที่ได้มาใช้เป็นแนวทางในการวางแผนการพัฒนาและปรับปรุงพื้นที่ให้ใช้งานได้จริงอย่างมีประสิทธิภาพ

จากเหตุผลข้างต้น ผู้วิจัยมุ่งเน้นทำการศึกษาแนวทางการออกแบบปรับปรุงภูมิทัศน์น้ำตกน้ำเค็มจังหวัดตรัง เพื่อการท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมของประชาชน และค้นหาศักยภาพและอัตลักษณ์ที่โดดเด่นบนความสัมพันธ์ทางกายภาพของสภาพแวดล้อมธรรมชาติและตำนานความเชื่อท้องถิ่น ผลการวิจัยที่ได้นำไปสู่การออกแบบและนำเสนอรูปแบบปรับปรุงภูมิทัศน์ภายใต้บริบทแหล่งท่องเที่ยวหน้าตกน้ำเค็ม

2. การทบทวนวรรณกรรม

แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติมีความสำคัญในฐานะที่มีลักษณะภูมิทัศน์ทางธรรมชาติแต่ละพื้นที่แตกต่างกัน การออกแบบและปรับปรุงภูมิทัศน์เป็นแนวคิดหนึ่งที่น่าสนใจใช้พัฒนาพื้นที่สำหรับรองรับกิจกรรมนักท่องเที่ยว รวมถึงพื้นที่บริการ จากการทบทวนวรรณกรรม พบว่า แนวคิดสำคัญที่เกี่ยวข้องในค้นหารูปแบบภูมิทัศน์โดยเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม ประกอบด้วย 1) แนวคิดการออกแบบภูมิทัศน์ 2) แนวคิดการมีส่วนร่วม 3) นโยบายและแผนพัฒนาท้องถิ่น มีรายละเอียดดังนี้

2.1 การออกแบบภูมิทัศน์ (Landscape design)

ภูมิทัศน์ไม่เพียงแต่เกิดจากพลวัตของความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และธรรมชาติ แต่รวมถึงองค์ประกอบของวัสดุที่จัดวางให้เกิดการรับรู้ถึงความงามอย่างลึกซึ้ง และเป็นรูปธรรม ในมุมมองของการท่องเที่ยวที่สภาพแวดล้อมภูมิทัศน์ส่วนใหญ่มักจะถูกครอบครองด้วยกิจกรรมจากนักท่องเที่ยว โดย Chen, Thapa, Kim & Yi (2017) ได้เสนอความเห็นว่าการปฏิสัมพันธ์ระหว่างการท่องเที่ยวและระบบนิเวศ การวางแผนและการปรับปรุงภูมิทัศน์ให้เหมาะสมจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อระบบนิเวศ ดังนั้นในการพิจารณากระบวนการออกแบบภูมิทัศน์ข้อพิจารณาที่นำมาเป็นปัจจัยในการออกแบบประกอบด้วยความสัมพันธ์ระหว่าง พื้นที่ กิจกรรม และสภาพแวดล้อมที่สามารถมองเห็นและรับรู้ได้ด้วยสายตา แต่ทั้งนี้การพัฒนาและ

สร้างสรรค์ใหม่จะต้องเคารพต่อกิจกรรมเดิมที่มีอยู่ในพื้นที่ โดยไม่ส่งผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและสภาพแวดล้อมทั้งในแง่ของประเภท ขนาด รูปแบบ สัตว์พันธุ์ และพื้นผิว (Kamphusaen, 2009) นอกจากนี้ Yoshinobu (1983) ได้เพิ่มเติมข้อพิจารณาปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการกำหนดรูปแบบภูมิทัศน์ว่า ภูมิทัศน์ที่ดีนั้นจะต้องไม่ละเลยในการคำนึงถึงวัสดุและขนาดสัดส่วนที่จะต้องมีความกลมกลืนกับสภาพแวดล้อม เป็นปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการกำหนดรูปแบบภูมิทัศน์

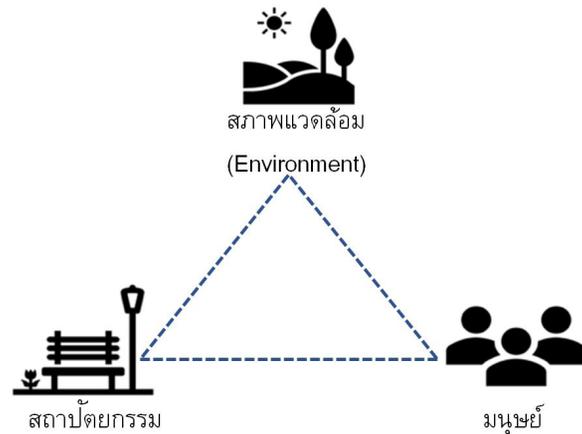
ทั้งนี้ Vimolsiddhi Horayangkul (1992) ได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างสถาปัตยกรรม ภูมิทัศน์ และพื้นที่ว่างในเชิงพฤติกรรมมนุษย์และสภาพแวดล้อมทางกายภาพ โดยพฤติกรรมของมนุษย์ที่เกิดขึ้นย่อมมีทั้งพฤติกรรมที่ส่งเสริมหรือเป็นอุปสรรค ล้วนเกี่ยวกับงานวางผังและออกแบบก่อให้เกิดสุนทรียภาพและตอบสนองความต้องการของผู้ใช้สอยอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ แต่ทั้งนี้การประเมินความงามหรือความพึงพอใจภูมิทัศน์เป็นความรู้สึกส่วนบุคคลที่มีความซับซ้อน ขึ้นอยู่กับประสบการณ์และทัศนคติส่วนบุคคล

โดยที่ Institute of Environmental Assessment and the Landscape Institute (I.E.A) อ้างถึงใน (Chulasai, 2004) ได้นิยามการวิเคราะห์รูปแบบทางภูมิทัศน์ว่าจะต้องมีองค์ประกอบที่ปรากฏรูปลักษณะของพื้นที่ รูปร่างของพื้นผิวธรรมชาติและความงามปรากฏอย่างชัดเจน สอดคล้องกับ (Vadhanasindhu, 2008) ที่ระบุประเด็นองค์ประกอบภูมิทัศน์ที่ดีควรจะต้องประกอบด้วย

- 1) ความสะอาดและการจัดการด้านขยะของเสีย
- 2) การเข้าถึงพื้นที่ได้สะดวกและไม่สับสน
- 3) ความสบายและความรื่นรมย์ ทั้งกายและจิตใจ บรรยากาศที่พักผ่อน เกิดความสงบร่มเย็น
- 4) มีความปลอดภัยทั้งจากภัยธรรมชาติและภัยที่จะเกิดจากมนุษย์
- 5) ความสวยงาม ทั้งในรูปแบบสิ่งก่อสร้าง ระบบสาธารณูปโภค การจัดองค์ประกอบถนน และการจัดการที่โล่ง
- 6) มีเอกลักษณ์หรือลักษณะเฉพาะของชุมชน ทั้งในด้านกายภาพ วัฒนธรรม ศิลปกรรม หรือกิจกรรม ส่งเสริมสนับสนุนให้เห็นคุณค่าและเชิดชู
- 7) มีสิ่งอำนวยความสะดวกที่สมบูรณ์ เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมชุมชน

จากที่กล่าวข้างต้น การมีภูมิทัศน์ที่ดีทำให้ผู้มีโอกาสมาเยือนประทับใจและอยากกลับมาเยือนอีก ดังนั้น

ภูมิทัศน์ที่ดีจำเป็นต้องคำนึงถึงความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบ วัสดุ และสัดส่วนที่นำมาใช้ในการจัดวางองค์ประกอบสถาปัตยกรรมกิจกรรมที่ตอบสนองความพึงพอใจของผู้ใช้งานทั้งด้านกายภาพและสุนทรียภาพ และความกลมกลืนกับสภาพแวดล้อมในชุมชนอย่างเป็นกระบวนการที่ส่งผลผ่านการรับรู้ของผู้ใช้งานทั้งด้านกายภาพและสุนทรียภาพ (รูปที่ 1)

ที่มา: ผู้เขียน, 2020
รูปที่ 1 ความสัมพันธ์ของการออกแบบภูมิทัศน์ (Relationships of landscape design)

2.2 การมีส่วนร่วม (Participation)

การมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการดำเนินกิจกรรมรูปแบบหนึ่งของประชาชนในการแก้ปัญหาร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อผลที่ได้จะก่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้องในมิติแตกต่างกันไป ดังนั้นการมีส่วนร่วมจึงเป็นเป็นกลไกหนึ่งที่สามารถจะมองเห็นปลายทางของความสำเร็จ เมื่อชุมชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนา

Orathai Kokpol (2009) ได้สรุปแนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชนว่าหมายถึง กระบวนการซึ่งประชาชนหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ได้มีโอกาสแสดงทัศนะแลกเปลี่ยนข้อมูลและความคิดเห็น เพื่อแสวงหาทางเลือกและการตัดสินใจต่าง ๆ เกี่ยวกับโครงการที่เหมาะสมและเป็นที่ยอมรับร่วมกัน ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องจึงควรเข้าร่วมในกระบวนการนี้ ตั้งแต่เริ่มจนกระทั่งถึงการติดตามและประเมินผล เพื่อให้เกิดความเข้าใจและการรับรู้ เรียนรู้ การปรับเปลี่ยนโครงการร่วมกัน ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อทุกฝ่าย โดยเป็นแนวทางการพัฒนาที่เปลี่ยนแปลงจากระดับบน (top - down) สู่การพัฒนาจากระดับล่าง (bottom - up) ทั้งนี้ การให้ทุกคนมีส่วนร่วมในทุกกระบวนการ

จำเป็นจะต้องให้โอกาสทุกคนเข้าร่วมอย่างเท่าเทียมและเสมอภาคกัน โดยมีปัจจัยของสภาพแวดล้อมที่เกี่ยวข้องและมีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วม ได้แก่ ปัจจัยทางประวัติศาสตร์ ปัจจัยทางธรรมชาติ ปัจจัยทางเศรษฐกิจ และปัจจัยทางสังคม ซึ่งผลของการมีส่วนร่วมสามารถวัดได้จากการมีส่วนร่วมตรงกับความต้องการของชุมชนเป็นส่วนใหญ่ Arnstein (1969) ได้แบ่งระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนตั้งแต่ระดับการให้อำนาจในการตัดสินใจแก่ประชาชนเป็นขั้นตอนที่เกิดขึ้นได้ยากที่สุดไปจนถึงระดับการไม่มีส่วนร่วมในกิจกรรมเลย (รูปที่ 2)

ระดับการมีส่วนร่วม	รูปแบบการมีส่วนร่วม
 <ul style="list-style-type: none"> - การควบคุมโดยประชาชน - การร่วมตัดสินใจ 	มีส่วนร่วมตัดสินใจ
 <ul style="list-style-type: none"> - การร่วมดำเนินการ - การร่วมวางแผน - การปรึกษาหารือ 	มีส่วนร่วมบางส่วน
 <ul style="list-style-type: none"> - การรับฟังความคิดเห็น - การให้ข้อมูล 	ไม่มีส่วนร่วม

ที่มา: ผู้เขียน, 2020
รูปที่ 2 ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน (Levels of public participation)

ดังนั้น กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนจะเกิดขึ้นได้ในทางปฏิบัติย่อมเกิดจากความต้องการ ค่านิยม เป้าหมาย ปัจจัยแวดล้อม การสนับสนุน โอกาสและความสามารถของชุมชนในการเข้าร่วมกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามที่ต้องการ โดยที่ผู้เข้าร่วมมีความสมัครใจในการเข้าร่วมกิจกรรม อย่างไรก็ตาม การมีส่วนร่วมยังมีหลายกลุ่มที่เข้ามามีบทบาทแตกต่างกันไป Phuangsomjit (1997) ได้จำแนกประเภทหรือกลุ่มของผู้เข้าร่วมประกอบด้วย 4 ประเภท

1) กลุ่มผู้ที่อาศัยอยู่ในท้องถิ่น เป็นกลุ่มใหญ่และมีความแตกต่างกันในเรื่องการประกอบอาชีพ เช่น ผู้เช่าที่ดิน เจ้าของที่ดิน แรงงานรับจ้าง โดยมีการพิจารณาถึงเพศ อายุ สถานภาพในครอบครัว การศึกษา อาชีพ รายได้ และระยะเวลาที่อยู่ในท้องถิ่น

2) ผู้นำท้องถิ่น แบ่งเป็น ผู้นำที่ไม่เป็นทางการ เช่น ผู้นำทางศาสนา ผู้มีอิทธิพล ผู้อาวุโส ผู้นำองค์กรท้องถิ่น เช่น ผู้นำหอการค้า หัวหน้ากลุ่มอาสาสมัคร และผู้นำที่เป็นทางการ เช่น ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน

3) เจ้าหน้าที่รัฐ ที่ได้รับการแต่งตั้งให้อยู่ในพื้นที่ในช่วงเวลาหนึ่งและมีการโอนย้าย ส่วนใหญ่จะมีการศึกษาและสถานภาพทางสังคมสูงกว่าคนในท้องถิ่น และเป็นผู้มีบทบาทสูงในการส่งเสริมหรือทำให้เกิดการมีส่วนร่วมของชุมชน

4) ผู้เชี่ยวชาญต่างประเทศ ส่วนใหญ่จะเป็นผู้เชี่ยวชาญจากแหล่งเงินทุน หรือองค์กร อาสาสมัคร ทั้งนี้ในประเด็นการท่องเที่ยว Sertsri (2014) ได้เพิ่มเติมกลุ่มตัวแทนผู้ประกอบการท่องเที่ยวว่าเป็นกลุ่มผู้เชี่ยวชาญที่เป็นผู้มีส่วนร่วมที่มีบทบาทสำคัญ เนื่องจากเป็นกลุ่มผู้ดำเนินงานที่สำคัญในการจัดการและดูแลการท่องเที่ยวในชุมชน เพื่อให้บริการและอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวให้เกิดความพึงพอใจ ประทับใจ และสนใจกลับมาเที่ยวอีก

สำหรับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการร่วมดำเนินการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวอย่างสร้างสรรค์ Kunjuraman & Hussin (2017) ได้เพิ่มเติมแนวทางที่จะให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมได้มากที่สุดว่า จำเป็นจะต้องส่งเสริมให้ประชาชนเห็นความสำคัญของทรัพยากรท่องเที่ยวท้องถิ่น รวมถึงการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในทุกกระบวนการ ตั้งแต่เริ่มต้นพูดคุย วางแผนและพัฒนาโครงการ ร่วมคิด ร่วมวิเคราะห์ และร่วมปรึกษาหารือในการตัดสินใจแก้ปัญหา จนสิ้นสุดกระบวนการรับประโยชน์ร่วมกัน

จากที่กล่าวข้างต้น การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นกระบวนการซึ่งชุมชนหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ได้มีโอกาสแสดงทัศนะแลกเปลี่ยนข้อมูลและความคิดเห็น เพื่อแสวงหาทางเลือกและการตัดสินใจต่าง ๆ เกี่ยวกับโครงการที่เหมาะสมและเป็นที่ยอมรับร่วมกัน ผ่านกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ตลอดจนร่วมแก้ปัญหาโดยชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อไปสู่การออกแบบและปรับปรุงภูมิทัศน์และสถาปัตยกรรมในพื้นที่ลุ่มน้ำปะเหลียนได้อย่างเหมาะสมกับบริบทของพื้นที่และตามความต้องการของชุมชน

2.3 นโยบายและแผนพัฒนาท้องถิ่น (Local Development Policies and Plans)

นโยบายและแผนพัฒนาท้องถิ่น เป็นแผนที่มีความสำคัญต่อการบริหารจัดการชุมชนของตนเองอย่างครอบคลุมในทุกมิติด้านการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ดังนั้น การจัดทำยุทธศาสตร์การพัฒนาท้องถิ่นจะต้อง

พิจารณาให้สอดคล้องและบูรณาการกับนโยบายของรัฐบาล และแผนพัฒนาจังหวัดหรือกลุ่มจังหวัด (Trang City Municipality, 2020)

แหล่งท่องเที่ยวหน้าตกน้ำเค็มอยู่ในพื้นที่รับผิดชอบของเทศบาลตำบลทุ่งกระบือ อ.ย่านตาขาว จ.ตรัง ได้จัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น (พ.ศ.2561 – 2565) เป็นกรอบในการดำเนินการให้บรรลุตามวัตถุประสงค์เพื่อประชาชนเป็นหลัก แผนพัฒนาท้องถิ่นฉบับดังกล่าวมีความสัมพันธ์กับยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ.2561 – 2580) ในประเด็นยุทธศาสตร์การสร้างความสามารถในการแข่งขันด้วยการสร้างความหลากหลายด้านการท่องเที่ยว

ด้านแผนพัฒนาภาค แผนพัฒนากลุ่มจังหวัดภาคใต้ฝั่งอันดามัน ได้กำหนดทิศทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพเพื่อพัฒนาพื้นที่เศรษฐกิจใหม่ที่ก่อให้เกิดการกระจายกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสร้างโอกาสในการสร้างรายได้ให้แก่ชุมชน โดยการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวชุมชนที่มีศักยภาพให้มีมาตรฐานร่วมกับการพัฒนาโครงข่ายคมนาคมขนส่งเชื่อมโยงการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว

แผนพัฒนาจังหวัดตรัง คำนึงถึงความสอดคล้องกับทิศทางแผนการพัฒนาประเทศด้านและความต้องการของประชาชนในท้องถิ่น โดยกำหนดแนวทางการยกระดับรายได้จากการท่องเที่ยวสู่ชุมชนและท้องถิ่นอย่างทั่วถึง นอกจากนี้ ยังให้ความสำคัญกับการส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในทุกมิติ

ระดับท้องถิ่น เทศบาลตำบลทุ่งกระบือ ได้กำหนดนโยบายและแผนพัฒนาที่มีความสอดคล้องและครอบคลุมกับยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศทุกระดับ ภายใต้ยุทธศาสตร์การพัฒนาด้านโครงสร้างพื้นฐานควบคู่การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และยุทธศาสตร์การพัฒนาด้านเศรษฐกิจและการท่องเที่ยว เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างเป็นรูปธรรมด้วยการกำหนดงบประมาณการพัฒนาด้านโครงสร้างพื้นฐาน ก่อสร้าง ปรับปรุง ซ่อมแซมถนนในตำบลเพื่อความสะดวกในการสัญจรของประชาชน เช่น โครงการปรับปรุงภูมิทัศน์หน้าตกน้ำเค็ม โครงการปรับปรุงศาลาพักผ่อนหน้าตกน้ำเค็ม และโครงการปรับปรุงถนนลาดยางหน้าตกน้ำเค็ม (Thungkrabue Subdistrict Municipality, 2020)

จากแผนและนโยบายข้างต้น พบว่า การพัฒนาท้องถิ่นให้บังเกิดผลบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้มีความสัมพันธ์กับนโยบายการพัฒนาประเทศของรัฐบาลทุกระดับ ด้วยการจัดทำโครงการพัฒนาพื้นที่เพื่อขยายผลให้เกิดเป็นรูปธรรม (รูปที่ 3)

ที่มา: ผู้เขียน, 2020
รูปที่ 3 ระดับความสัมพันธ์ของนโยบายและแผนพัฒนา (Levels of public participation)

3. พื้นที่ศึกษา

3.1 บริบทพื้นที่หน้าตกน้ำเค็ม

แหล่งท่องเที่ยวหน้าตกน้ำเค็มมีที่ตั้งเป็นส่วนหนึ่งในพื้นที่ป่าชายเลนลุ่มน้ำปะเหลียน หมู่ที่ 12 บ้านท่าด่าน ตำบลทุ่งค่าย อำเภอย่านตาขาว จังหวัดตรัง มีลักษณะทางภูมิศาสตร์เป็นพื้นที่ราบ ดินเป็นดินเลน (DMCR, 2020) ลักษณะเป็นร่องน้ำขนาดใหญ่ขนานด้วยป่าโกงกางและป่าจากทั้งสองด้าน สายน้ำตกไหลจากคลองทุ่งค่ายลงสู่แม่น้ำปะเหลียน และทะเลอันดามัน จุดเด่นของน้ำตกจุดเด่นของน้ำตกน้ำเค็มเกิดขึ้นจากปรากฏการณ์ที่มีสายน้ำจำนวนมากที่ไหลผ่านโขดหิน สามารถมองเห็นเป็นน้ำตกที่มีความสวยงามในช่วงวันข้างขึ้นข้างแรม ช่วง 14-15 ค่ำ หรือช่วง 1-2 ค่ำ เวลา 6.00-8.00 น. และ 17.00-18.00 น.

ปัจจุบัน น้ำตกน้ำเค็มมีชุมชนเป็นแกนนำในการจัดหารูปแบบกิจกรรมไว้บริการแก่นักท่องเที่ยว ช่วงวันหยุดสุดสัปดาห์ ได้แก่ กิจกรรมเส้นทางเดินเรียนรู้ธรรมชาติและกิจกรรมพายเรือคายัค นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เป็นชาวบ้านที่อาศัยอยู่บริเวณใกล้เคียง เนื่องจากตำแหน่งที่ตั้งอยู่ไกลจากเส้นทางคมนาคมหลักและไม่มีบริการขนส่งสาธารณะเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว สิ่งอำนวยความสะดวกของบริการขั้นพื้นฐาน เช่น ถนนที่ยังคงเป็นถนนดินลูกรัง พื้นที่จอดรถ ร้านค้า ห้องน้ำ ยังไม่ได้รับการพัฒนาเพื่อเตรียมความพร้อมในการรองรับนักท่องเที่ยว (รูปที่ 4)

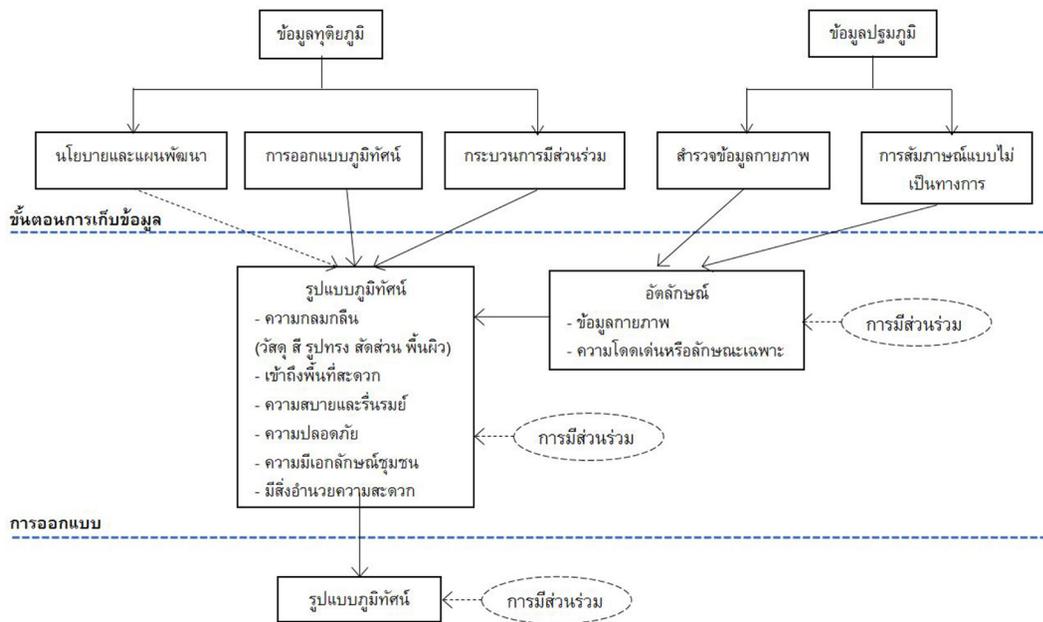
ที่มา: กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง, 2020

รูปที่ 4 ที่ตั้งพื้นที่ศึกษาแหล่งท่องเที่ยววน้ำตกน้ำเค็ม (The location of the study area: Namtok Namkhem)

4. วิธีการศึกษา

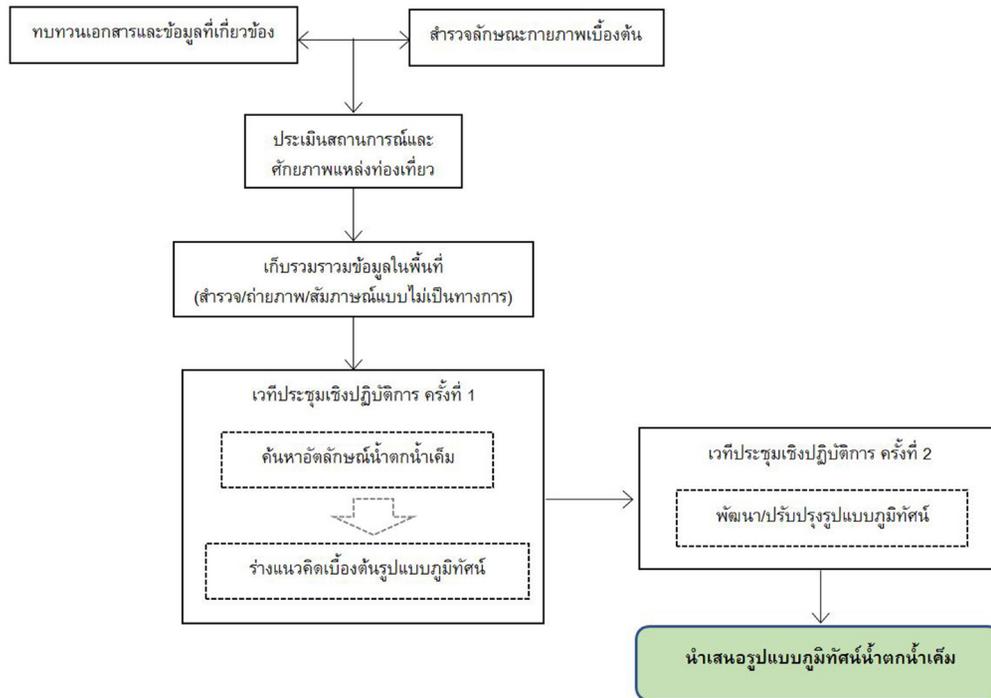
การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการด้วยกระบวนการมีส่วนร่วม (Participatory Action Research – PAR) อย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดกระบวนการวิจัย เพื่อทราบข้อมูล ความคิดเห็น และความต้องการเบื้องต้นจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง (Noisangiam, Wattanakit & Sangkakul, 2019)

โดยมีการดำเนินการเก็บข้อมูลและกิจกรรมต่าง ๆ ตลอดระยะเวลาเพื่อค้นหาอัตลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวสรุปและนำเสนอในรูปแบบทัศนียภาพ 3 มิติ ร่วมกับการเขียนเชิงพรรณนาเหตุผล ตามกรอบแนวคิดการวิจัย (รูปที่ 5) สำหรับขั้นตอนการเก็บข้อมูล ผู้วิจัยและชุมชนร่วมกันเก็บข้อมูลร่วมกันวิเคราะห์ และร่วมกันเสนอแนวทางแก้ปัญหา (รูปที่ 6)

รูปที่ 5 กรอบแนวคิดการวิจัย (Research framework)

ที่มา: ผู้เขียน, 2020

ที่มา: ผู้เขียน, 2020

รูปที่ 6 ขั้นตอนการวิจัย (Research steps)

4.1 การเก็บข้อมูลด้านกายภาพ

การวิจัยเริ่มทำการลงพื้นที่สำรวจทั้งทางบกและทางน้ำร่วมกับตัวแทนชุมชน เพื่อสำรวจข้อมูลทางกายภาพและสภาพแวดล้อมโดยใช้แผนที่จาก Google Earth เป็นเครื่องมือหลักในการเก็บข้อมูลและตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลตลอดระยะเวลาการทำวิจัย การเก็บข้อมูลประกอบด้วย 1) ที่ตั้งและสภาพทางภูมิศาสตร์ เพื่อทำความเข้าใจกายภาพและภูมิทัศน์ทางธรรมชาติของพื้นที่ 2) อาคารและสิ่งปลูกสร้างเดิมในพื้นที่ 3) ระบบบริการอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐานแก่ผู้มาเยือนและนักท่องเที่ยว ได้แก่ ถนน ระบบไฟฟ้าส่องสว่าง ห้องน้ำป้ายสื่อความหมาย ทำการทวนสอบความถูกต้องของข้อมูลร่วมกับการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการตัวแทนชุมชนที่อาศัยในพื้นที่ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับกายภาพและสภาพแวดล้อมของพื้นที่ ข้อมูลที่ได้นำมาใช้ในการวิเคราะห์และสังเคราะห์เพื่อหาอัตลักษณ์ที่โดดเด่นของแหล่งท่องเที่ยว น้ำตกน้ำเค็ม ทั้งนี้ ข้อค้นพบด้านกายภาพที่สำคัญของแหล่งท่องเที่ยว น้ำตกน้ำเค็ม ประกอบด้วย

1) ลักษณะสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและที่ตั้งเป็นส่วนหนึ่งของพื้นที่ลุ่มน้ำปะเหลียนที่มีระบบนิเวศสามน้ำ ได้แก่ น้ำจืด น้ำกร่อย น้ำเค็ม โดยมีพื้นที่ป่าชายเลนและพื้นที่ป่าจากเป็นทรัพยากรที่สำคัญ ชุมชนตั้ง

ถิ่นฐานกระจายบริเวณพื้นที่โดยรอบ น้ำตกน้ำเค็มมีลักษณะการไหลของน้ำจากคลองตุงค่ายลงสู่แม่น้ำปะเหลียนผ่านโขดหินขนาดเล็กและใหญ่จำนวนมากทำให้สามารถมองเห็นเป็นน้ำตกก่อนไหลลงสู่ทะเลอันดามัน

2) สิ่งปลูกสร้างและระบบอำนวยความสะดวก ถนนลูกรังมีสภาพทรุดโทรมและเป็นหลุมทำให้มีความลำบากในการเข้าถึงพื้นที่ช่วงฤดูฝน แหล่งท่องเที่ยวห่างไกลเส้นทางการคมนาคมสายประธาน และยังไม่มีการบริการขนส่งสาธารณะ ทำให้มีการเข้าถึงได้เพียงรถยนต์ส่วนบุคคลนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่จึงเป็นชาวบ้านในชุมชนใกล้เคียงมาเที่ยวในวันสุดสัปดาห์เพื่อพักผ่อนและทำกิจกรรมพายเรือคายัค (รูปที่ 7) สิ่งก่อสร้างเดิมในพื้นที่ ได้แก่ อาคารศูนย์เรียนรู้ธรรมชาติป่าชายเลน ห้องสุขา ทางเดินศึกษาธรรมชาติ ป้ายสื่อความหมายข้อมูลป่าชายเลนและพันธุ์สัตว์ มีสภาพทรุดโทรมไม่สามารถใช้งานได้ ร้านอาหารยังไม่ให้บริการนักท่องเที่ยวต้องนำมาเอง (รูปที่ 8)

4.2 การจัดเวทีประชุมเชิงปฏิบัติการ ครั้งที่ 1

เพื่อให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องแลกเปลี่ยนและเสนอความคิดเห็นประเด็นแนวทางการพัฒนาภูมิทัศน์แหล่งท่องเที่ยวโดยใช้รูปภาพภูมิทัศน์ทางธรรมชาติ น้ำตกน้ำเค็มร่วมกับการบรรยายในประเด็น รูปร่าง เส้น สี วัสดุ

ตามธรรมชาติของป่าโกงกาง ป่าจาก ลายจักสานจากผาผนัง อาคารและผลิตภัณฑ์จักสานชุมชน สิ้นสุดการบรรยาย แบ่งผู้เข้าร่วม 2 กลุ่ม แลกเปลี่ยนและแสดงความคิดเห็น ในประเด็นอัตลักษณ์น้ำตกน้ำเค็ม และองค์ประกอบตามธรรมชาติที่จะนำมาใช้เพื่อการออกแบบภูมิทัศน์ ซึ่งแต่ละกลุ่มนำเสนอแนวคิดและร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเพื่อนำไปสู่ข้อสรุปร่วมกัน

เกณฑ์การเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงผู้ให้ข้อมูล ที่มีคุณสมบัติตรงตามการจำแนกกลุ่มผู้เข้าร่วม จำนวน 15 คน ประกอบด้วย 1) กลุ่มตัวแทนประชากรที่อาศัยในลุ่มน้ำปะเหลียน 13 คน 2) ผู้นำชุมชนบ้านท่าด่าน อำเภอ ยานดาขาว จังหวัดตรัง 1 คน ทั้ง 2 กลุ่มเป็นผู้เข้าร่วมโครงการโดยสมัครใจและเป็นกลุ่มริเริ่มดำเนินกิจกรรมการจัดการท่องเที่ยว น้ำตกน้ำเค็ม 3) ผู้ประกอบการท่องเที่ยวที่มีความความเชี่ยวชาญรูปแบบกิจกรรมท่องเที่ยว 1 คน 4) ตัวแทนหน่วยงานท้องถิ่นที่รับผิดชอบพื้นที่และจัดทำ

แผนนโยบายการพัฒนาพื้นที่ 1 คน ทั้งนี้ ตัวแทนหน่วยงานท้องถิ่นมีบทบาทเพียงเข้าร่วมฟังบรรยายโดยไม่ได้มีส่วนร่วม แลกเปลี่ยนความคิดเห็นจนสิ้นสุดกระบวนการ ดังนั้น ข้อสรุปร่วมกันในประเด็นอัตลักษณ์และองค์ประกอบตามธรรมชาติที่จะนำมาใช้เพื่อการออกแบบภูมิทัศน์น้ำตกน้ำเค็มจึงไม่มีข้อคิดเห็นจากหน่วยงานท้องถิ่นร่วมในการตัดสินใจ (รูปที่ 9)

ผลการจัดเวทีประชุมเชิงปฏิบัติการ ครั้งที่ 1 ได้ข้อสรุปร่วมกันว่า ภูมิทัศน์ทางธรรมชาติที่สมบูรณ์ของผืนป่าโกงกางและป่าจากเป็นลักษณะเด่นทางธรรมชาติ และเป็นแหล่งอาหารของสัตว์หลากหลายสายพันธุ์และแหล่งอาหารในการดำรงชีพให้แก่ชุมชนครอบคลุมพื้นที่น้ำตกน้ำเค็มและลุ่มน้ำปะเหลียน ดังนั้น ป่าโกงกางและป่าจากจึงเป็นอัตลักษณ์ที่ยึดโยงชุมชนโดยรอบให้ได้ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติแตกต่างกันไปตามวิถีการดำรงชีวิตของแต่ละชุมชน

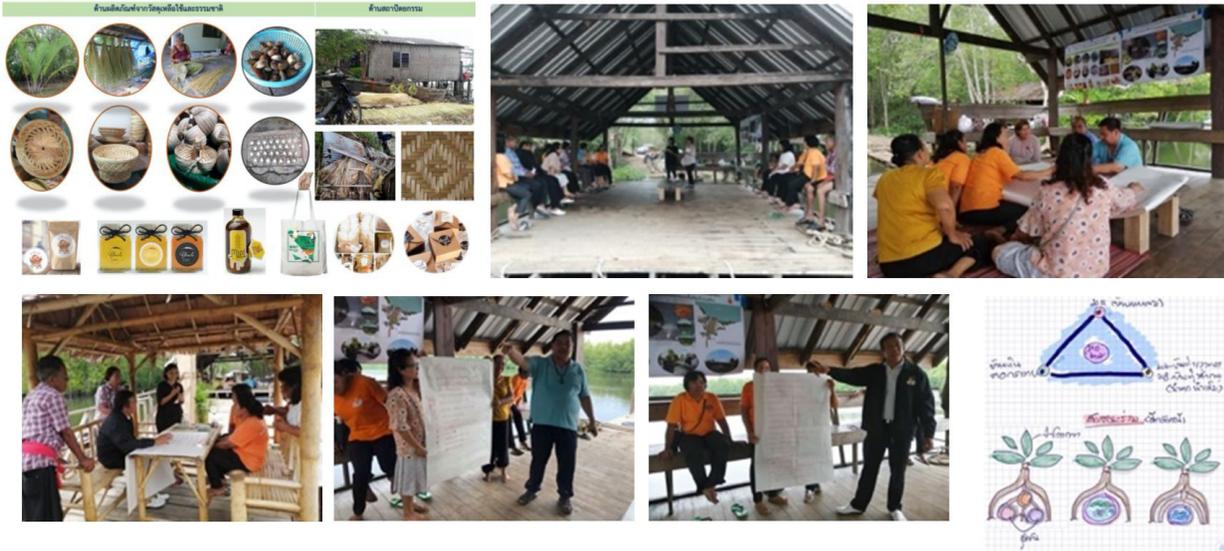
ที่มา: ผู้เขียน, 2020

รูปที่ 7 กิจกรรมแหล่งท่องเที่ยว น้ำตกน้ำเค็ม (Activities at Namtok Namkhem)

ที่มา: ผู้เขียน, 2020

รูปที่ 8 ข้อมูลด้านกายภาพ (The Physical data)

ที่มา: ผู้เขียน, 2020
รูปที่ 9 เวทีเชิงปฏิบัติการ ครั้งที่ 1 ค้นหาอัตลักษณ์แหล่งท่องเที่ยวหน้าดกน้ำเค็มและแนวคิดการจัดวางภูมิทัศน์เบื้องต้น
 (1st workshop for discovery of Namtok Namkhem's identity and concept of primary landscape design)

4.3 การร่างแบบภูมิทัศน์เบื้องต้น

น้ำตกน้ำเค็มถือว่าเป็นภูมิทัศน์ทางธรรมชาติที่มี ผืนป่าโกงกางและป่าจากเป็นแหล่งอาหารที่สมบูรณ์ของ สัตว์น้ำและชุมชน จึงนำมาใช้เป็นแนวคิดเพื่อการออกแบบ โดยคำนึงถึงเอกลักษณ์การสร้างสรรค์เฉพาะที่ 1) ความกลมกลืนกับสภาพแวดล้อมและไม่รบกวนธรรมชาติที่มีอยู่เดิม โดยใช้รูปทรงโค้งอิสระของสายน้ำตกน้ำเค็มและรูปแบบสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นมาเป็นแนวคิดในการออกแบบการใช้งานพื้นที่ ประกอบด้วยการจัดวางเส้นทางเดิน ศาลาพักผ่อนสำหรับนักท่องเที่ยว ชุมอาหาร ห้องน้ำ ที่จอดรถ 2) เลือกใช้วัสดุ สี สัตว์สวน ลวดลาย ที่กลมกลืนกับบริบทสภาพแวดล้อม เลือกใช้วัสดุไม้ รูปทรงใบต้นจาก ลวดลายจักสาน มาเป็นแนวคิดในการออกแบบผนังสาน สำหรับตราสัญลักษณ์ผลิตภัณฑ์ชุมชน นำองค์ประกอบของกรอบรูปร่าง “ต้นโกงกาง” ที่เป็นส่วนสำคัญของอัตลักษณ์น้ำตกน้ำเค็มด้านธรรมชาติร่วมกับตราสัญลักษณ์ชุมชน หมายถึง การยึดโยงธรรมชาติกับวิถีชีวิตชุมชน 3) คำนึงถึงการกระจายรายได้แก่ชุมชน มีการนำวัสดุที่ผลิตในท้องถิ่นผสมผสานกับวัสดุก่อสร้างสมัยใหม่ ประกอบด้วย วัสดุมุงหลังคาใบต้นจากส่วนร้านค้า โคมไฟจักสาน ก้านจาก (รูปที่ 10)

4.4 การจัดเวทีประชุมเชิงปฏิบัติการ ครั้งที่ 2

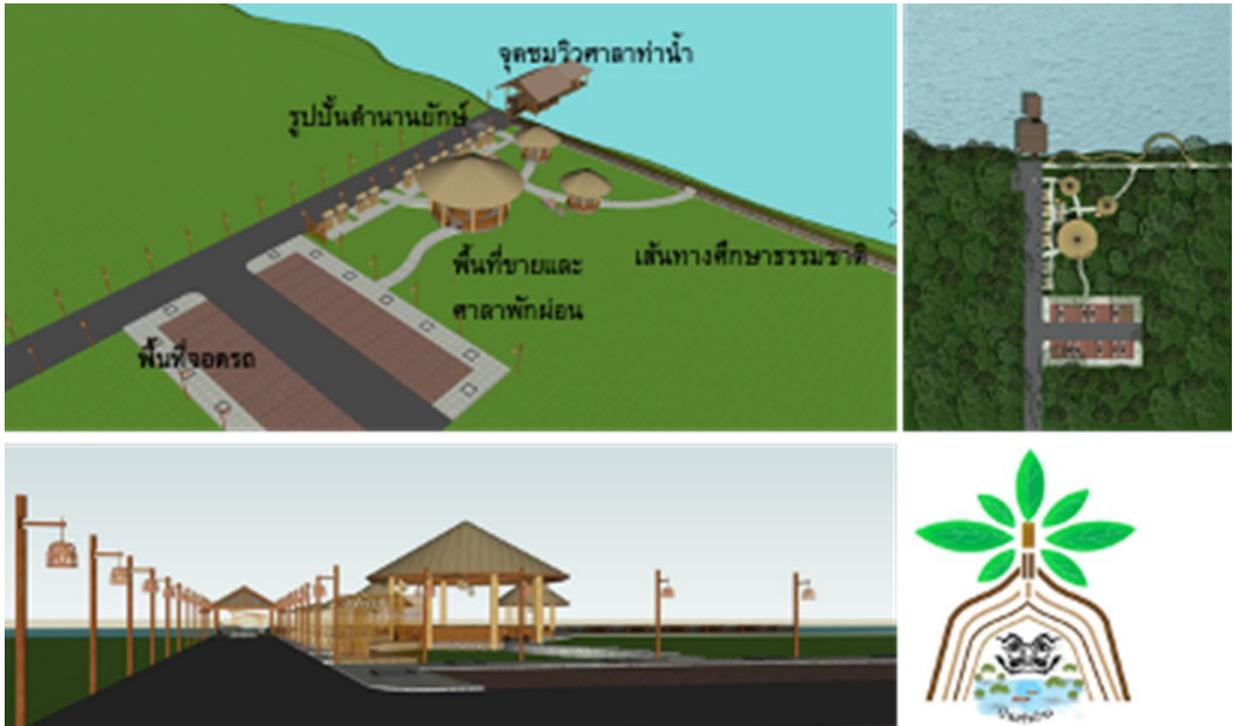
ขั้นตอนนี้เป็นกรนำเสนอร่างแบบภูมิทัศน์เบื้องต้นเพื่อร่วมแลกเปลี่ยนแนวคิดและรับฟังข้อเสนอแนะในการปรับปรุงรูปแบบภูมิทัศน์ พร้อมกับร่วมแลกเปลี่ยนแนวทาง

การนำไปใช้งานในพื้นที่ กลุ่มผู้เข้าร่วมเวทีเชิงปฏิบัติการครั้งนี้มีเพียงตัวแทนกลุ่มตัวแทนประชากรที่อาศัยในลุ่มน้ำปะเหลียน 15 คน ผู้นำชุมชนบ้านท่าด่าน อำเภอย่านตาขาว จังหวัดตรัง 1 คน ส่วนตัวแทนผู้ประกอบการท่องเที่ยวและตัวแทนหน่วยงานท้องถิ่นไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรมครั้งนี้ ดังนั้น ข้อพิจารณาองค์ประกอบสำคัญในประเด็นความร่วมมือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในท้องถิ่นอาจเป็นอุปสรรคต่อการดำเนินการในส่วนของการจัดหางบประมาณการพัฒนาพื้นที่ เนื่องจากขาดความเข้าใจแนวคิดและกระบวนการได้มาของการวางแผนและกระบวนการพัฒนารูปแบบภูมิทัศน์ (รูปที่ 11)

5. ผลการศึกษา

การศึกษาที่นำกระบวนการมีส่วนร่วมเป็นเครื่องมือหลักในการขับเคลื่อนการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวครั้งนี้ ชี้ให้เห็นถึงความภาคภูมิใจของชุมชนที่ได้เรียนรู้ร่วมกันในการ “ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมแก้ปัญหา” จนได้ผลลัพธ์ของการวางแผนและรูปแบบภูมิทัศน์ที่เหมาะสมกับบริบทพื้นที่ โดยมีรายละเอียด

1) จัดวางผังพื้นที่ให้มีเส้นทางเดินเชื่อมต่อน้ำกับพื้นที่กิจกรรมริมน้ำโดยไม่มีสิ่งก่อสร้างมาบดบังทัศนียภาพและเป็นการส่งเสริมให้นักท่องเที่ยวมีปฏิสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกับน้ำระหว่างใช้พื้นที่ทำกิจกรรม สำหรับพื้นที่บริการอาหาร ศาลาพักผ่อนนักท่องเที่ยว ห้องน้ำ ที่จอดรถ คำนึงถึงความเหมาะสมของที่ตั้งที่ไม่บดบังทัศนียภาพและไม่ปะปน

ที่มา: ผู้เขียน, 2020

รูปที่ 10 อัตลักษณ์น้ำตกน้ำเค็มและร่างแบบแนวคิดภูมิทัศน์เบื้องต้น
(Namtok Namkhem's identity and concept of primary landscape design)

ที่มา: ผู้เขียน, 2020

รูปที่ 11 เวทีเชิงปฏิบัติการ ครั้งที่ 2 นำเสนอรูปแบบภูมิทัศน์และตราสัญลักษณ์ชุมชน
(2nd Workshop of the landscape and community's logo presentation)

กับเส้นทางเดินเท้าและความสะดวกต่อการเข้าถึงการให้บริการ และคำนึงถึงความสะดวกของพื้นที่ต่อการจัดการขยะ สำหรับที่ตั้งบริเวณจุดถ่ายรูปปฏิมากรรมยักษ์ริมน้ำที่สร้างขึ้นโดยชุมชนก่อนดำเนินโครงการวิจัย ได้พัฒนาและปรับปรุงพื้นที่โดยรอบด้วยการจัดสวนขนาดเล็กปลูกไม้ดอกและไม้ประดับเพื่อเพิ่มความสวยงามให้กับพื้นที่และการถ่ายรูป

2) ภูมิทัศน์และบรรยากาศโดยรวม คำนึงถึงความกลมกลืน ความร่มรื่น การรักษาสภาพแวดล้อมภูมิทัศน์ธรรมชาติเดิมของพื้นที่ และเพิ่มเติมความหลากหลายทางธรรมชาติด้วยการปลูกไม้ดอกไม้ประดับ สำหรับร้านอาหารและสิ่งก่อสร้าง ใช้วัสดุ สี ขนาดและสัดส่วนกลมกลืน

กับธรรมชาติ รูปทรงเรียบง่าย คงทน ใช้งานได้ในระยะยาว ทางเดินเท้าในพื้นที่ส่วนเชื่อมต่อที่จอดรถปรับปรุงพื้นผิวลูกรังและโรยหน้าด้วยหินเกล็ดเพื่อช่วยระบายน้ำและอากาศ สำหรับแนวทางเดินเท้าภายในแหล่งท่องเที่ยวใช้นวัตกรรมการผลิตแผ่นปูพื้นจากเศษวัสดุตันจากที่เป็นผลิตภัณฑ์ชุมชนเพื่อเพิ่มรายได้และช่วยลดขยะจากเศษวัสดุเหลือใช้ในชุมชน

3) การปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวกบริการขั้นพื้นฐาน ถนนทางเข้าดินลูกรังมีสภาพชำรุดทำให้ไม่ได้รับความสะดวกช่วงหน้าฝน ปรับปรุงเป็นถนนลาดยางสร้างแนวคูระบายน้ำโรยก้อนหินด้านบนตะแกงตลอดแนวสำหรับช่วยระบายน้ำช่วงหน้าฝน ปลูกไม้ยืนต้นเพิ่มร่มเงา

บริเวณที่จอดรถ ปรับปรุงอาคารและสิ่งก่อสร้างเดิมที่มีสภาพทรุดโทรมในพื้นที่ ได้แก่ อาคารศูนย์เรียนรู้ธรรมชาติ ป้ายสื่อความหมายข้อมูลป้ายโฆษณาและพันธุ์สัตว์ให้กลมกลืนกับสภาพแวดล้อมและใช้งานได้สะดวกสำหรับนักท่องเที่ยว

การออกแบบภูมิทัศน์แหล่งท่องเที่ยวหน้าตักน้ำเค็มเป็นการพัฒนาสภาพเพื่อเตรียมความพร้อมในการรองรับนักท่องเที่ยวที่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้น การนำกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการกำหนดรูปแบบการพัฒนาพื้นที่ช่วยให้สามารถนำไปดำเนินการให้เกิดผลลัพธ์ได้อย่างเป็นรูปธรรม สำหรับข้อค้นพบจากการวิจัยครั้งนี้ รายละเอียดประกอบด้วย

5.1 ด้านปัญหา อุปสรรค สิ่งอำนวยความสะดวกและภาพลักษณ์แหล่งท่องเที่ยว

สำหรับโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกบริการนักท่องเที่ยว เป็นอุปสรรคที่สำคัญในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว พบว่า โครงข่ายถนนที่เชื่อมต่อระหว่างแหล่งท่องเที่ยวหน้าตักน้ำเค็มและถนนสายหลักยังไม่ได้มีการพัฒนา ทำให้นักท่องเที่ยวและผู้มาเยือนไม่ได้รับความสะดวกในการเข้าถึง สำหรับสิ่งอำนวยความสะดวกของบริการขั้นพื้นฐาน เช่น ถนนที่ยังคงเป็นเพียงถนนดินลูกรังและพื้นที่จอดรถที่ยังไม่ได้รับการพัฒนาเพื่อเตรียมความพร้อมในการรองรับนักท่องเที่ยว ประกอบกับแหล่งท่องเที่ยวขาดการจัดวางองค์ประกอบภูมิทัศน์และสะดวกต่อการใช้งาน เช่น ป้ายสื่อความหมาย แผนที่ระบุเส้นทางและข้อมูลในการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว ถึงขยะ ร้านจำหน่ายสินค้าที่ระลึก ร้านอาหาร ไม่พบว่ามีบริการในพื้นที่ สำหรับห้องน้ำ ศาลาบริการ และทางเดินศึกษาธรรมชาติอยู่ในสภาพชำรุด เสียหาย ชุมชนขาดความรู้ในการจัดวางผังและรูปแบบภูมิทัศน์เพื่อพัฒนาพื้นที่ให้สวยงาม ได้มาตรฐานการออกแบบภูมิทัศน์ที่ดีทำให้สภาพโดยรวมของแหล่งท่องเที่ยวเข้าถึงได้ยากและไม่น่าสนใจ ปัจจุบันผู้ประกอบการท่องเที่ยวชุมชน (ชาวบ้าน) ทำได้เพียงซื้อขุมน้ำไม่สำเร็จรูปมาวางไว้เท่านั้น

สิ่งที่ค้นพบจากประเด็นแหล่งท่องเที่ยวขาดการพัฒนา ขั้นตอนนี้ผู้วิจัยจัดเวทีเชิงปฏิบัติ ครั้งที่ 1 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อนำข้อมูลเชิงพื้นที่จากการสำรวจนำมาแลกเปลี่ยนและวิเคราะห์ปัญหาหารือกับชุมชน ในประเด็นการจัดวางผังบริเวณ และนำเสนอแนวคิดการจัดวางรูปแบบภูมิทัศน์ที่เหมาะสม ข้อจำกัดขั้นตอนนี้ ชุมชนมีบทบาทใน

การเป็นผู้ร่วมวิเคราะห์และนำเสนอข้อมูลรูปแบบภูมิทัศน์ที่ต้องการ แต่ทั้งนี้ชุมชนยังขาดความรู้และความเข้าใจในการจัดวางผังและรูปแบบภูมิทัศน์ที่เหมาะสมกับพื้นที่ ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้มาทำการร่างแบบภูมิทัศน์เพื่อรับฟังข้อเสนอแนะและปรับปรุงในขั้นตอนต่อไป

5.2 ด้านอัตลักษณ์แหล่งท่องเที่ยวหน้าตักน้ำเค็ม

ผู้วิจัยและชุมชนได้ลงพื้นที่ร่วมกันโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อค้นหาอัตลักษณ์แหล่งท่องเที่ยวหน้าตักน้ำเค็ม ขั้นตอนนี้ชุมชนมีบทบาทหน้าที่ให้ข้อมูลและทวนสอบความถูกต้องร่วมกับผู้วิจัยด้วยการสำรวจปรากฏการณ์ในพื้นที่จริงสิ่งที่ค้นพบจากการค้นหาอัตลักษณ์ พบว่า “น้ำตักน้ำเค็ม” เดิมชาวบ้านเรียกว่า “สายนบยักษ์” ซึ่งหมายถึง ทำนบที่มีขนาดใหญ่และเกิดขึ้นตามธรรมชาติ น้ำตักน้ำเค็มถูกล้อมด้วยป้ายโฆษณาขนาดใหญ่ที่ยังคงความเป็นธรรมชาติที่สมบูรณ์ สายน้ำตักที่เป็นน้ำเค็มมีต้นสายจากคลองทุ่งค่ายด้านบ่ไหลลงสู่แม่น้ำปะเหลียนและทะเลอันดามันด้านล่าง การไหลของน้ำที่ต้องผ่านโขดหินน้อยใหญ่และสูงประมาณ 5 เมตร ส่งผลให้เกิดสายน้ำตักน้ำเค็มซึ่งมีความแตกต่างจากน้ำตักอื่น ๆ ที่มีสายน้ำตักเป็นน้ำจืดที่ไหลจากภูเขา กล่าวได้ว่า อัตลักษณ์แหล่งท่องเที่ยวหน้าตักน้ำเค็มเป็นการผนวกรวมกันระหว่างความมหัศจรรย์ของธรรมชาติที่มีสายน้ำเค็มจำนวนมากที่ไหลผ่านโขดหินขนาดใหญ่ ทำให้มองเห็นเป็นสายน้ำตักที่มีความสวยงามโดยเฉพาะในช่วงวันข้างขึ้นข้างแรมระหว่าง 14-15 ค่ำ ถึง 1-2-3 ค่ำ ใน 2 ช่วงเวลา คือ เวลา 06.00-08.00 น. และเวลา 17.00-18.00 น. (Pongphat Phanthusak, Interview, March 1, 2019)

สำหรับเรื่องเล่าตำนานท้องถิ่นที่เล่าต่อกันมาเกี่ยวกับความรักที่ไม่สมหวังของยักษ์ตนหนึ่งที่ต้องการแต่งงานกับหญิงชาวบ้านชื่อนางประหลาด โดยมีข้อตกลงว่าจะต้องสร้างนบ (ทำนบ) กั้นน้ำให้เสร็จภายใน 3 ปี แต่ยักษ์ไม่สามารถสร้างได้เสร็จจึงยอมกลืนใจตายกลายเป็นนบ (ทำนบ) กั้นน้ำขนาดใหญ่ เพื่อบูชาความรัก (Pongphat Phanthusak, Interview, March 1, 2019) ทั้งนี้ ตำนานข้างต้นเป็นเรื่องเล่า ประกอบแหล่งท่องเที่ยวที่ยังไม่ปรากฏหลักฐาน หรือแหล่งที่มาแต่อย่างไร

ปัจจุบันชาวบ้านได้นำเรื่องราวความเชื่อในตำนานทำนบยักษ์มาเป็นตราสัญลักษณ์ชุมชน และสร้างรูปปั้นยักษ์ไว้เพื่อ เป็นสัญลักษณ์ประจำพื้นที่และเป็นตัวแทนความเชื่อของชุมชนบริเวณแหล่งท่องเที่ยวหน้าตักน้ำเค็ม “... The embankment is a belief that the community

respects and therefore uses the giant to design the logo of Ban Tha Dan community. It can't change to any other ...” (Pongphat Phanthusak, Interview, March 1, 2019)

ข้อค้นพบนี้ ผู้วิจัยนำภาพรวมลักษณะรูปทรงของ ต้นโกก่างซึ่งเป็นอัตลักษณ์เด่นทางธรรมชาติร่วมกับ ตำนานนบยักษ์มาพัฒนาเป็นตราผลิตภัณฑ์ชุมชนและ จุดถ่ายภาพรูปหัวใจที่สร้างขึ้นจากวัสดุต้นจากที่เหลือใช้ ในชุมชน รูปแบบที่ได้เกิดจากข้อตกลงร่วมกันในขั้นตอน กระบวนการมีส่วนร่วมประเด็นการใช้ประโยชน์จากอัตลักษณ์ ที่ค้นพบ นอกจากจะเป็นการเพิ่มมูลค่าแก่ผลิตภัณฑ์ชุมชน แล้ว ยังเป็นการกระจายสื่อสัญลักษณ์ให้แหล่งท่องเที่ยว น้ำตกน้ำเค็มเป็นที่รู้จักเพิ่มขึ้น หลังสิ้นสุดโครงการ ผู้วิจัย ได้ส่งมอบชิ้นงานเพื่อให้ชุมชนนำไปใช้ประโยชน์ต่อไป (รูปที่ 12)

5.3 ด้านรูปแบบภูมิทัศน์จากเวทีเชิงปฏิบัติการ

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากกระบวนการค้นหาอัตลักษณ์ จากเวทีเชิงปฏิบัติ ครั้งที่ 1 มาทำการออกแบบร่างผังและ รูปแบบภูมิทัศน์เบื้องต้น เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการจัดเวที เชิงปฏิบัติการ ครั้งที่ 2 กิจกรรมครั้งนี้ผู้วิจัยนำเสนอข้อมูล แนวทางการวางผังและรูปแบบภูมิทัศน์การพัฒนาพื้นที่ใน รูปแบบทัศนียภาพ 3 มิติ เพื่อให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมเข้าใจ ภาพรวมแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและรูปแบบ ภูมิทัศน์ กิจกรรมครั้งนี้ชุมชนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องมี บทบาทรับฟังข้อมูล ร่วมแสดงความคิดเห็นและร่วม วิเคราะห์ปัญหาประเด็นรูปแบบภูมิทัศน์อย่างอิสระเพื่อให้ ได้ข้อมูลครบถ้วน และนำข้อเสนอแนะไปพัฒนาผังและ รูปแบบภูมิทัศน์ให้สมบูรณ์ สามารถนำไปดำเนินการใช้ ประโยชน์ได้อย่างเป็นรูปธรรมในขั้นตอนต่อไป

กิจกรรมเวทีเชิงปฏิบัติ ครั้งที่ 2 ผู้วิจัยนำเสนอผัง และรูปแบบภูมิทัศน์ที่ผ่านการพัฒนาจากกิจกรรมเวทีเชิง ปฏิบัติการ ครั้งที่ 1 แก่ผู้เข้าร่วมกิจกรรม โดยประเด็นของ การนำเสนอแนวคิดยังคงคำนึงถึงอัตลักษณ์ความงามของ ธรรมชาติและความเชื่อท้องถิ่นตำนานนบยักษ์เป็นแนวคิด หลักร่วมกับการจัดวางองค์ประกอบภูมิทัศน์ที่คำนึงถึงการ เลือกใช้วัสดุ โทสนี สัตสวน และประโยชน์ใช้สอยอาคารที่ มีความกลมกลืนกับสภาพแวดล้อม ประกอบด้วย

1) แนวทางการวางผังภูมิทัศน์จะต้องสอดคล้อง กับศักยภาพและลักษณะพื้นที่ เนื่องจากการวางผังและ รูปแบบภูมิทัศน์การพัฒนาพื้นที่เป็นตัวแปรหนึ่งที่มีผลต่อ การเปลี่ยนแปลงภูมิทัศน์ฐานและระบบนิเวศ เพื่อป้องกัน ผลกระทบที่อาจเกิดจากการพัฒนาพื้นที่ในอนาคต ด้าน การวางผังได้ยึดหลักความร่มรื่นและนำแนวคิดการเข้าถึง พื้นที่ตามลำดับขั้นของกิจกรรม โดยกำหนดพื้นที่จอดรถ นักท่องเที่ยวบริเวณพื้นที่ว่างด้านหน้า นักท่องเที่ยวเข้าถึง พื้นที่กิจกรรมด้วยวิธีการเดินเท้า เน้นความร่มรื่นและ กิจกรรมที่สร้างความเพลิดเพลิน เช่น ชุมนอาหาร ร้าน เครื่องดื่ม ร้านขายสินค้าที่ระลึกผลิตภัณฑ์ชุมชน กำหนด ตำแหน่งพื้นที่กิจกรรมให้มีความต่อเนื่องตามแนวพื้นที่โล่ง ร่มน้ำ และวางพื้นที่ศาลาพักผ่อนเป็นพื้นที่จุดรวมรองรับ นักท่องเที่ยวก่อนเข้าสู่พื้นที่กิจกรรมร่มน้ำ

2) รูปแบบสถาปัตยกรรม อาคารร้านค้าและอาคาร บริการ นำรูปแบบเอกลักษณ์สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นที่มี รูปทรงเรียบง่าย ขนาดเล็ก นำวัสดุผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นมา ใช้เป็นองค์ประกอบอาคารเพื่อให้ความกลมกลืนกับ สภาพแวดล้อม และเกิดประโยชน์สูงสุดสำหรับการใช้งาน ได้อย่างไม่มีข้อจำกัด

ที่มา: ผู้เขียน, 2020

รูปที่ 12 เวทีส่งมอบชิ้นงานจากผลการวิจัยให้ชุมชนนำไปใช้ประโยชน์ (A meeting of research work delivery to the community for utilization)

3) แนวทางแก้ปัญหาหน้าท่วมริมชายฝั่งช่วงเวลาน้ำขึ้นและช่วงฤดูฝน นำแนวคิดการออกแบบลักษณะพื้นผิวด้วยการใช้วัสดุที่น้ำซึมผ่านลงชั้นใต้ดินได้อย่างรวดเร็วมาใช้ในการวางผังปรับปรุงพื้นที่ (รูปที่ 13)

ข้อค้นพบที่ได้จากกิจกรรมครั้งนี้ พบว่า ผู้เข้าร่วมมีเพียงชุมชนและผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งเป็นกลุ่มหลักในการขับเคลื่อนกิจกรรมและจัดหางบประมาณในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว โดยไม่มีหน่วยงานท้องถิ่นภาครัฐเข้าร่วมทุกขั้นตอนการดำเนินกิจกรรมกระบวนการมีส่วนร่วมเป็นข้อจำกัดสำคัญของการนำผังและรูปแบบภูมิทัศน์ไปดำเนินการพัฒนาพื้นที่ให้เกิดเป็นรูปธรรม

5.4 ด้านงบประมาณที่ใช้ในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว

ที่ผ่านมางบประมาณด้านการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวขาดการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ ถึงแม้หน่วยงานท้องถิ่น ที่ดูแลพื้นที่ให้การสนับสนุนงบประมาณการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวบางส่วน และพร้อมที่จะนำการท่องเที่ยวมาเป็นหนึ่งในเป้าหมายหลักเพื่อยกระดับรายได้และคุณภาพชีวิต แต่งบประมาณที่ได้ไม่ตรงกับความต้องการของชุมชน ประเด็นนี้จึงเป็นข้อจำกัดหลักของการดำเนินการพัฒนาพื้นที่น้ำตกน้ำเค็มให้มีความสมบูรณ์พร้อมที่จะรองรับการท่องเที่ยวที่จะมีขึ้นในอนาคต

5.5 ด้านการนำไปใช้ให้เกิดผล

ถึงแม้รูปแบบภูมิทัศน์ที่ได้จากกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนยังไม่ได้นำไปดำเนินการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้ปรากฏผลเป็นรูปธรรม แต่ในมิติทางเศรษฐกิจ ผลผลิตที่เกิดขึ้นระหว่างดำเนินโครงการผู้วิจัยได้ส่งมอบชิ้นงานให้ชุมชนนำไปใช้ประโยชน์ประกอบด้วย

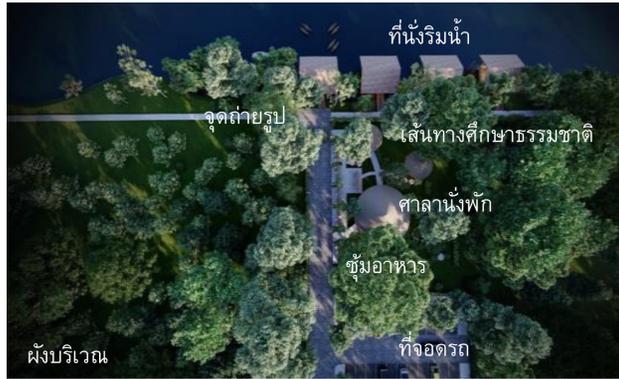
1. จุดถ่ายรูปรูปหัวใจที่นำแนวคิดมาจากตำนานนบยักษ์ ปัจจุบันเป็นหนึ่งในจุดขายที่ผู้มาเยือนและนักท่องเที่ยวนิยมใช้ประกอบการถ่ายรูป
2. ชุมชนเล็งเห็นโอกาสในการนำวัสดุต้นจากเหลือใช้ในชุมชนมาผลิตจุดถ่ายรูปหัวใจเป็นอาชีพเสริมเพิ่มรายได้แก่ครอบครัว
3. ตราสัญลักษณ์ สำหรับผลิตภัณฑ์ชุมชน นอกจากจะเป็นการกระจายอัตลักษณ์น้ำตกน้ำเค็มให้เป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางแล้วยังช่วยการยกระดับมูลค่าผลิตภัณฑ์เพิ่มรายได้และคุณภาพชีวิตชุมชน (รูปที่ 12)

6. สรุปผลการศึกษา

จากการค้นหารูปแบบภูมิทัศน์เพื่อการท่องเที่ยวด้วยกระบวนการมีส่วนร่วม สามารถสรุปข้อค้นพบจากการศึกษา ดังต่อไปนี้

1. ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมทุกกระบวนการวิจัย ตั้งแต่ระดับการร่วมให้ข้อมูล ต่อเนื่องถึงระดับการร่วมเสนอรูปแบบภูมิทัศน์ และนำไปสู่ข้อตกลงยอมรับรูปแบบภูมิทัศน์ร่วมกันในขั้นตอนสุดท้ายกระบวนการมีส่วนร่วมช่วยให้ชุมชนเข้าใจคุณค่าของพื้นที่และเกิดความหวงแหนโดยธรรมชาติ อีกทั้งยังเป็นกระบวนการที่ช่วยให้ชุมชนเข้าใจถึงการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมที่เกิดจากการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับกิจกรรมการท่องเที่ยวที่จะเกิดขึ้นในอนาคต สำหรับระดับการมีส่วนร่วม แม้จะเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้าร่วมในทุกกระบวนการอย่างอิสระ แต่ชุมชนมีบทบาทเป็นแกนหลักในการเข้าร่วมกิจกรรม ขณะที่หน่วยงานภาครัฐที่เป็นผู้มีบทบาทหลักในการผลักดันงบประมาณโครงการให้ปรากฏเป็นรูปธรรมที่สามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ชุมชน กลับไม่ได้มีบทบาทเข้าร่วมกิจกรรมตลอดทั้งกระบวนการ โดยเฉพาะขั้นตอนสุดท้ายของกิจกรรมข้อตกลงยอมรับรูปแบบภูมิทัศน์ร่วมกัน ดังนั้น ระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการเข้าร่วมกิจกรรมในขั้นตอนการให้ข้อมูลและเข้าร่วมรับฟังความคิดเห็นจึงเป็นรูปแบบการมีส่วนร่วมในระดับไม่มีการมีส่วนร่วม ส่วนอำนาจการตัดสินใจหน่วยงานท้องถิ่นภาครัฐยังคงเป็นผู้มีบทบาทสำคัญต่อการกำหนดแนวทางการพัฒนาในลักษณะการตัดสินใจจากระดับบน (top – down) ลงสู่ชุมชน (Arnstein, 1969) ปัญหาการยกระดับให้ประชาชนร่วมมีอำนาจในการตัดสินใจ ไม่เพียงแต่ปรากฏในพื้นที่น้ำตกน้ำเค็ม หากแต่เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นทั่วไป เนื่องจากทัศนคติของหน่วยงานภาครัฐที่ยังไม่ให้ความสำคัญกับการนำกระบวนการมีส่วนร่วมมาใช้เป็นเครื่องมือเพื่อลดความขัดแย้งที่มีต่อการกำหนดโครงการพัฒนาพื้นที่

2. ด้านอัตลักษณ์แหล่งท่องเที่ยวหน้าตกน้ำเค็มพบว่า เกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างธรรมชาติและตำนานความเชื่อท้องถิ่น การค้นพบความสัมพันธ์ดังกล่าวทำให้เกิดการนำไปใช้ประโยชน์ต่อเนื่องด้วยการออกแบบตราสัญลักษณ์ชุมชน จุดถ่ายรูปรูปหัวใจ และเกิดโอกาสการสร้างงานที่เอื้อให้ในชุมชนมีรายได้เสริมและคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นตามมา

ที่มา: ผู้เขียน, 2020

รูปที่ 13 ผังและรูปแบบภูมิทัศน์แหล่งท่องเที่ยวหน้าดกน้ำเค็ม (The landscaping and Layout of Namtok Namkhem)

3. ด้านผังและรูปแบบภูมิทัศน์ คำนึงถึงความสอดคล้องกับศักยภาพและลักษณะพื้นที่ ความร่มรื่นเป็นแนวคิดหลักในการนำมาพัฒนาพร้อมกับแนวคิดการจัดวางองค์ประกอบภูมิทัศน์ ที่คำนึงถึงการเลือกใช้วัสดุ สี สัตว์สวน และประโยชน์ใช้สอย เพื่อให้เกิดความกลมกลืนกับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ข้อสรุปผังและรูปแบบภูมิทัศน์ที่ได้เกิดจากกิจกรรมกระบวนการมีส่วนร่วมทุกกระบวนการตั้งแต่เริ่มกระบวนการให้ข้อมูล เสนอปัญหาและความต้องการ ร่วมวิเคราะห์ และร่วมแสวงหาแนวทางการยอมรับและข้อตกลงร่วมกันของชุมชน

7. ข้อเสนอแนะ

ข้อค้นพบจากการศึกษาจะไม่สามารถนำไปดำเนินการให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชนได้เลยหากขาดงบประมาณในการสนับสนุนและผลักดันจากหน่วยงานภาครัฐ ชุมชนในฐานะผู้จัดการท่องเที่ยวสามารถดำเนินการจัดหางบประมาณการพัฒนาพื้นที่จากหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องหรือร่วมดูแลพื้นที่ กรณีหน้าตักน้ำเค็ม หน่วยงานท้องถิ่นขาดการสนับสนุนและจัดสรรงบประมาณเพื่อการพัฒนาพื้นที่และดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวในระยะเริ่มต้น ผู้ใหญ่บ้านและตัวแทนชุมชนยื่นข้อเสนอของงบประมาณโครงการพัฒนาพื้นที่และได้รับการสนับสนุนงบประมาณสร้าง อาคารนิทรรศการเส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติป่าชายเลน จากกรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง ภายใต้โครงการ “สวนป่าประชารัฐ” และ โครงการ “ชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี” นอกจากนี้ ชุมชนยังสามารถดำเนินการจัดหางบประมาณจากหน่วยงานภาคเอกชน องค์กรหรือสมาคมการท่องเที่ยวหรือองค์กรและบริษัทที่ทำโครงการความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมขององค์กร (Corporate Social Responsibility – CSR) ด้วยการนำเสนอรูปแบบการพัฒนาพื้นที่และกิจกรรมที่มีศักยภาพในประเด็นการนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ทั้งแก่พื้นที่และหน่วยงานหรือองค์กรที่ของบประมาณสนับสนุนด้านการพัฒนา หากไม่สามารถจัดหางบประมาณจากหน่วยงานภาครัฐ ประเด็นข้อเสนอแนะด้านงบประมาณการพัฒนาพื้นที่ควรพิจารณาถึงการจัดสรรงบประมาณให้ครอบคลุมการดูแลพื้นที่ในอนาคต

ในส่วนการดำเนินการ จำเป็นต้องมีการสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างแหล่งท่องเที่ยวชุมชน ภาคเอกชน และหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมใน

การพัฒนาปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยวตั้งแต่เริ่มโครงการโดยผ่านกระบวนการรับฟังความคิดเห็น และนำแนวคิดมาปรับปรุงเพื่อให้หน่วยงานที่รับผิดชอบนำไปดำเนินการให้เกิดเป็นรูปธรรมตามวัตถุประสงค์ จากการศึกษาทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่เริ่มต้นจึงเป็นกระบวนการหนึ่งที่มีส่วนให้ทุกหน่วยงานเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้นในทุก ๆ โครงการ

ดังนั้น ในส่วนของกระบวนการมีส่วนร่วมไม่ควรที่จะมุ่งเน้นให้ความสำคัญกับบทบาทการเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนเพียงฝ่ายเดียว หน่วยงานภาครัฐและทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องจำเป็นต้องมีบทบาทเป็นแกนหลักเพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาพื้นที่ด้วยการนำกระบวนการมีส่วนร่วมมาใช้เป็นเครื่องมือในการลดความขัดแย้ง และนำไปสู่การยอมรับแนวทางการพัฒนาพื้นที่ร่วมกันได้

งานวิจัยชิ้นนี้เป็นเพียงการวิจัยเพื่อหารูปแบบการพัฒนาพื้นที่ให้มีความเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานแนวคิดการนำชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม ส่วนการบริหารจัดการพื้นที่ในอนาคตเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ชุมชนและหน่วยงานท้องถิ่นที่ดูแลรับผิดชอบพื้นที่ควรมีการเรียนรู้ร่วมกันที่จะแสวงหาแนวทางการบริหารจัดการที่เหมาะสม มีผลกระทบต่อพื้นที่และวิถีชีวิตชุมชนน้อยที่สุด การที่ชุมชนมีส่วนร่วมในการหาแนวทางการบริหารจัดการจึงเป็นประเด็นที่ควรนำมาพิจารณาร่วมด้วยในอนาคต

8. กิตติกรรมประกาศ

บทความเรื่อง การศึกษาแนวทางการออกแบบปรับปรุงภูมิทัศน์น้ำตักน้ำเค็ม จังหวัดตรัง เพื่อการท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นส่วนหนึ่งภายใต้โครงการวิจัยเพื่อพัฒนาพื้นที่ (ABC) บริเวณลุ่มน้ำปะเหลียน จังหวัดตรัง ผู้วิจัยขอขอบคุณกองทุนส่งเสริมพัฒนางานวิจัย มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย และสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมเป็นอย่างสูงที่สนับสนุนทุนวิจัย รวมทั้งข้อเสนอแนะจากผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่ช่วยให้การวิจัยสามารถสำเร็จตามวัตถุประสงค์ และขอขอบคุณความร่วมมือทุกภาคส่วนทั้งหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ชุมชนบ้านท่าด่าน ตำบลทุ่งค่าย อำเภอย่านตาขาว จังหวัดตรัง ที่ร่วมกิจกรรมเวทีเชิงปฏิบัติการระหว่างดำเนินการวิจัยในพื้นที่ลุ่มน้ำปะเหลียน จังหวัดตรัง

References

- Arnstein, S. R. (1969). A ladder of citizen participation, *Journal of American Institute of Planners*, 35(4), 216–224.
- Chulasai, B. (2004). *Environmental Impact Assessment: Aesthetics*. Bangkok, Thailand: Chulalongkorn University Printing.
- Chen, L., Thapa, B., Kim, J., & Yi, L. (2017). Landscape Optimization in a Highly Urbanized Tourism Destination: An Integrated Approach in Nanjing, China. *Sustainability*, 9(12), 1-20.
- Department of Marine and Coastal Resources (DMCR). (2020). *Forest in the city of Palian basin mangrove forest Trang's ozone source*. Retrieved April 27, 2020 from <https://www.dmcr.go.th/miniprojects/74/22775>.
- Horayangkul, V. (1992). *Human Behavior and Environment*. Bangkok, Thailand: Chulalongkorn University Printing.
- Kamphusaen, P. (2009). *Cultural landscape management : a case study of Chanthaboon Community, Chanthaburi*. Master of Landscape Architecture Thesis, Department of Urban Design and Planning, Silpakorn University, Bangkok, Thailand. Retrieved April 15, 2020 from http://www.thapra.lib.su.ac.th/thesis/showthesis_th.asp?id=0000004074.
- Kokpol, O. (2009). *A Guideline on Public Participation for Local Administrators*. Bangkok, Thailand: King Prajadhipok's Institute.
- Kunjuraman, V., & Hussin, R. (2017). Social Transformations of Rural Communities Through Eco-Tourism: A Systematic Review. *Journal of Tourism, Hospitality & Culinary Arts*, 9(3), 54-66.
- Ministry of Tourism & Sports. (2015). *Thai Tourism Strategy 2015-2017*. Retrieved February 4, 2020 from https://www.mots.go.th/ewt_dl_link.php?nid=7114.
- Noisangiam, N., Wattanakit, S., & Sangkakul, T. (2019). The Process of Searching for Potential by Participation in the Development for Tourism in Palian, Trang Province. *Journal of The Faculty of Architecture King Mongkuts Institute of Technology Ladkrabang*, 28(1). 50-64.
- Phuangsomjit, C. (1997). *An Analysis of Facilitating Factors and Restraining Factors Towards Community – Elementary School Participation in the Vicinity of Bangkok Metropolis*. Doctor of Philosophy Thesis, Chulalongkorn University, Bangkok, Thailand.
- Sertsri, S. (2014). *A Study of Sastainable Tourism Management in Klongkone Community Mueng District Samutsongkhram Province*. Master Art Thesis, Department of Hospitality and Tourism Industry Management, Bangkok University, Bangkok, Thailand.
- Thungkrabue Subdistrict Municipality. (2020). *Local Development Plan 5 Years (2018 – 2022)*. Retrieved 15, April, 2020 from <http://www.thungkrabue.go.th/detail.php?id=1346>
- Trang City Municipality. (2020). *Local Development Plan (2018 – 2021)*. Retrieved 5, April, 2020 from <http://www.trangcity.go.th/>
- Vadhanasindhu, P. (2008). *Principles of designing and managing urban landscape for tourism*. Faculty of Architecture, Chulalongkorn University, Bangkok, Thailand.
- Yoshinobu. (1983). *The Aesthetic Townscape* (1st ed.). Van Nostrand Reinhold.

